

ESTEVE DEU BAIGUAL

Sabadell en la postguerra 1939-1945

Nou ordre i repressió

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Esteve Deu Baigual

SABADELL EN LA POSTGUERRA
1939-1945

Nou ordre i repressió

Universitat Autònoma de Barcelona

Fundació Bosch i Cardellach

Publicacions de l'Abadia de Montserrat | 2022

Amb el suport de

Primera edició, octubre de 2022

© Esteve Deu Baigual, 2022

La propietat d'aquesta edició és de

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Ausiàs Marc, 92-98 – 08013 Barcelona

ISBN: 978-84-9191-243-9

ISBN: 978-84-9511-346-7 (Fundació Bosc i Cardellach)

Dipòsit legal: B. 14647-2022

Imprès a Limpergraf, S.L.– Mogoda, 29-31

08210 Barberà del Vallès

Disseny de la col·lecció: Jordi Avia

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	5
I. ELS VENCEDORS DE LA GUERRA I LA INSTAURACIÓ D'UN NOU ORDRE	11
1.1. L'entrada dels guanyadors de la guerra a Sabadell.	12
1.2. L'abolició del sistema democràtic	15
1.2.1. El sistema de partit únic	17
1.2.2. El sindicat vertical	34
1.3. El poder polític local	41
1.3.1. Els nous gestors municipals i els seus perfils	41
1.3.2. La seva gestió: més promeses que realitats	47
1.4. La imposició d'una nova ideologia	56
1.4.1. L'alineament amb el feixisme europeu	56
1.4.2. Sabadellencs a la División Azul	64
1.4.3. Més visites de propaganda a Sabadell de jerarques del nou règim	69
1.4.4. El canvi de nom de molts carrers en consonància amb el nou ordre	75

1.5. Noves pautes de conducta, polítiques d'adoctrinament i un anticatalanisme manifest	79
1.5.1. El nacionalcatolicisme	80
1.5.2. La Formació del Espiritu Nacional	85
1.5.3. L'anticatalanisme	87
2. LA REPRESSIÓ GENERALITZADA CONTRA ELS VENÇUTS	91
2.1. El servei militar per a les lleves de 1936 a 1941 que havien anat a la guerra	92
2.2. Els condemnats a diverses penes	101
2.2.1. Els qui passaren per camps de concentració després de 1939	101
2.2.2. Els batallons de treballadors	103
2.2.3. La presó i els consells de guerra	109
2.3. Retirada, deportació i exili	132
2.3.1. La retirada a França	133
2.3.2. Els deportats als camps nazis i els exiliats de llarga durada	141
2.4. Els depurats	159
2.4.1. Funcionaris municipals	160
2.4.2. Els mestres	163
2.4.3. Membres de juntes d'entitats	173
2.5. Els expropiats	176
2.5.1. Entitats	178
2.5.2. Particulars	180
3. LA LENTA RECUPERACIÓ ECONÒMICA EN UN SISTEMA AUTÀRQUIC	183
3.1. Els factors d'un creixement econòmic limitat	184
3.1.1. Les limitacions del creixement de la producció.	185

3.1.2. Endarreriment tecnològic i intensificació del treball	204
3.1.3. La manca de competència en el mercat interior	208
3.2. Salaris baixos i control obrer	213
3.2.1. Seguretat en el treball a canvi de conformisme	214
3.2.2. La pèrdua de rendes i Auxilio Social	217
3.3. Els oportunistes	222
3.3.1. La intervenció dels mercats i l'estraperlo	223
3.3.2. Alguns nou-rics	230
CONCLUSIONS	243
ANNEXOS	247
FONTS I BIBLIOGRAFIA	299

INTRODUCCIÓ

Aquest és el darrer treball que es presenta sobre la Guerra Civil a Sabadell i les seves conseqüències immediates. S'hi analitza el període comprès entre l'entrada de les tropes franquistes a la ciutat i el final de la Segona Guerra Mundial a Europa el dia 9 d'abril de 1945 amb la capitulació d'Alemanya.

Efectivament, el dia 27 de gener de 1939, les tropes franquistes van entrar a Sabadell, un dia després que ho fessin a Barcelona. La guerra, però, va continuar encara fins al dia 1 d'abril en altres zones del territori espanyol.

Els darrers dies de la guerra a Sabadell van significar un caos total i una part important dels principals dirigents de partits i sindicats van haver de marxar de la ciutat de manera precipitada en direcció cap a França, tot formant part dels contingents de l'anomenada retirada, integrats per militars i civils.

La ciutat fou ocupada militarment i es va iniciar un procés de repressió generalitzada contra els vençuts, alhora que es començava a organitzar un nou sistema polític que significava l'abolició dels drets democràtics que havien regit durant el període republicà.

Així doncs, quedaven prohibits els partits polítics i les organitzacions sindicals de classe, se'n confiscaven els locals i, així mateix, eren clausurades les seues d'altres organismes afins, declarats també il·legals.

L'alternativa al Govern republicà era un sistema de partit únic, FET y de las JONS, que a Sabadell estava integrat per persones que havien format part del primer nucli de membres de la cinquena columna a la rereguarda, persones que havien marxat cap a la zona franquista durant la guerra i s'hi van afiliar i nous membres que s'hi van apuntar un cop acabada la guerra per convicció, per oportunisme o per necessitat.

Al mateix temps, es van substituir els vells sindicats de classe per un nou organisme sindical, en el qual s'aplegaven de manera contradictòria empresaris i treballadors, controlat per persones vinculades al partit únic i amb l'objectiu d'acabar amb la conflictitat social i laboral.

FET y de las JONS es va anar fent amb el control del poder polític local fins a ocupar pràcticament tots els llocs del Govern municipal i, al mateix temps, va anar controlant la major part dels llocs de les juntes directives de tota mena d'entitats després de ser-ne depurats molts dels seus gestors.

El nou règim va estar clarament alineat amb les potències de l'eix (Alemanya i Itàlia) durant els primers anys de la Segona Guerra Mundial, mentre els seus exèrcits avançaven per tot Europa. Les visites a Sabadell de representants del partit nazi alemany i del Fascio italià van ser freqüents i esdevenien actes de propaganda en favor del nou règim, però van començar a declinar a partir de començament de 1943, quan la guerra va canviar de signe i les autoritats franquistes van reduir l'entusiasme inicial. Així mateix, les visites a la ciutat de jerarques del nou règim, tant ci-

vils com eclesiàstics, també van sovintejar i van ser motiu de grans concentracions ciutadanes, quasi forçades, en suport dels nous governants. En aquest context, Sabadell, com altres localitats catalanes, va enviar alguns dels seus ciutadans a la División Azul a lluitar contra el comunisme i en defensa de la civilització cristiana occidental al costat de l'exèrcit alemany en l'ofensiva contra la Unió Soviètica.

Les noves autoritats polítiques, en connivència amb l'Església catòlica, que havia definit el cop d'estat militar com a croada, van imposar una ideologia fortament conservadora, el nacionalcatolicisme, estès a tota la població i especialment a la més jove a través de les escoles i de l'enquadrament de nois i noies en les organitzacions juvenils i infantils de FET y de las JONS.

La repressió contra els vençuts fou implacable. Es va mantenir durant molts anys un exèrcit sobredimensionat després d'obligar molts joves, que havien fet la guerra, a fer el servei militar en l'exèrcit vencedor durant dos anys en alguns casos i quatre en d'altres.

Molts dels presoners de guerra van restar llargues temporades en camps de concentració escampats per totes les regions espanyoles, en condicions deplorables, fins al punt que molts hi van contraure malalties i alguns hi van deixar la vida. Les presons es van omplir de detinguts, tant civils com militars, molts dels quals van ser condemnats a llargues penes per tribunals militars en judicis sumaríssims arbitraris i sense garanties jurídiques mínimes. Paradoxalment, les condemnes imposades eren per delictes de rebel·lió militar o d'auxili a la rebel·lió, quan els qui jutjaven eren precisament els que havien comès aquells delictes.

Un nombre important d'aquells soldats que van haver de tornar a fer el servei militar, si no tenien avals suficients per ser con-

siderats afectes al règim, van ser destinats a batallons de soldats treballadors per ser ocupats quasi com a esclaus en tota mena de feines, situació semblant a la que van patir molts condemnats a llargues penes de presó mitjançant el règim de redempció de penes pel treball. Aquest sistema de treballs forçats va beneficiar l'Església catòlica i totes les institucions i empreses públiques, però també moltes empreses privades.

Molts sabadellencs, temorosos d'una dura repressió si es quedaven a la ciutat, van emprendre el camí de la fugida cap a França. Un nombre important s'hi va haver de quedar i allà van ser perseguits per les tropes alemanyes, que van ocupar parcialment aquell país durant la Segona Guerra Mundial, o pel mateix govern col·laboracionista francès. Uns quants van ser deportats als camps d'extermini nazis i d'altres, amb més o menys influències, van poder exiliar-se a diversos països de l'Amèrica Llatina. Aquells refugiats al país veí no van rebre tots les ajudes que necessitaven de part dels organismes oficials que les autoritats republicanes havien creat a aquest fi. Així, molts altres van decidir tornar aviat i van patir la mateixa repressió que els que no havien marxat.

Les noves autoritats van procedir a una depuració generalitzada de funcionaris municipals i de mestres, substituïts per altres persones més properes a la seva ideologia. El mateix va passar amb els membres i els responsables d'entitats de tota mena. Molts locals d'organitzacions considerades enemigues van ser expropiats i saquejats i a un nombre important de particulars, molts dels quals havien marxat de la ciutat, els va ser confiscat el patrimoni, acusats d'haver estat causants de la guerra i, en conseqüència, condemnats a pagar pels danys ocasionats. Així mateix, els carrers de la ciutat es van omplir de noms que responien als sentiments dels vencedors, per a escarni dels vençuts.

El final de la guerra no va significar l'acabament de la situació de misèria i penúria, que ja venia de finals de 1937. La política autàrquica aplicada pel nou règim, en part obligada per la imposició d'un bloqueig econòmic de les potències occidentals, va alentir extraordinàriament el procés de recuperació econòmica, si es té en compte que fins ben entrada la dècada de 1950 no es van tornar a assolir els nivells de producció d'abans de la guerra. La carestia dels productes va dur a una política fortament intervencionista de les noves autoritats en matèria econòmica. Hi va haver un control excessiu sobre la producció, els intercanvis i els preus que, a més, va ser canviant, de tal manera que va provocar un desconcert general entre els agents econòmics i greus perjudicis a la major part de la població. Es van haver de distribuir de manera racionada primeres matèries, recursos alimentaris, l'energia i altres béns, fet que provocà estrangulaments en el funcionament de les empreses i allargà la situació de misèria dels més desafavorits.

La classe treballadora va ser silenciada amb la repressió i, en aquest context, els salaris reals van caure de manera espectacular.

A la patronal, algunes mesures intervencionistes del Govern no li eren satisfactòries, però d'altres sí, com ara el control dels treballadors i les polítiques salarials. Malgrat la lenta recuperació, els empresaris van refer-se amb una certa rapidesa, tot adaptant-se a les noves circumstàncies i aprofitant tot allò que els era beneficiós de la política del nou règim, que, a més, era tolerant amb algunes pràctiques corruptes.

Enmig d'aquesta economia excessivament intervinguda es va desenvolupar un doble circuit d'intercanvis: el legal i intervingut i un mercat negre de tota mena d'articles que escassejaven.

Si bé aquest mercat fora de la llei era perseguit per la Fiscalia de Taxes, va ser tolerat en les altres esferes i només perseguit en els estadis més baixos i petits. Uns quants oportunistes es van fer rics en perjudici de molts, que tenien feina per sobreviure.

La guerra es va acabar l'any 1939, però els seus efectes directes i indirectes es van perllongar fins molts anys després.

I. ELS VENCEDORS DE LA GUERRA I LA INSTAURACIÓ D'UN NOU ORDRE

El dia 27 de gener de 1939, les tropes franquistes van entrar vencedores a Sabadell. Això significava el final de la guerra en la rereguarda, que ja havia estat molt dura per als seus habitants el darrer semestre de 1938 i començaments de 1939, però que no va acabar per a alguns combatents fins al cap d'uns dos mesos.

La victòria dels sollevats va significar l'abolició de les institucions democràtiques, l'establiment d'un sistema de poder de partit únic i una organització sindical que pretenia silenciar les aspiracions històriques de la classe obrera. Durant el període de 1939 a 1945 es va dur a terme un procés de depuració d'institucions de tota mena i l'expropiació d'entitats i particulars considerats responsables de la guerra.

Així mateix, es va practicar una política repressiva sistemàtica contra els vençuts, que per a molts va comportar penes de presó i condemnes a treballs forçats en batallons de treballadors, una política ja esperada que havia forçat molts conciutadans a marxar

a França en la retirada al final de la guerra i a un exili de llarga durada per a uns quants.

Molts combatents joves, que havien patit els efectes directes de la guerra, però que no havien fet el servei militar abans del seu inici, van ser obligats novament a fer un servei d'armes en l'exèrcit guanyador per un període de dos a quatre anys.

El nou règim va imposar una nova ideologia nacionalcatòlica amb polítiques coercitives per al seu compliment, acompanyada d'actes de propaganda de tota mena i contrària a moltes de les conquestes que en el terreny social s'havien assolit durant el període republicà.

Fins a finals de 1942, el nou règim va mostrar un clar alineament amb els règims feixistes europeus, en va copiar algunes pràctiques i va enviar combatents a la campanya de Rússia durant la Segona Guerra Mundial, allistats a la División Azul. A partir de 1943, amb el canvi de signe d'aquella guerra, va intentar demarcar-se'n en alguns aspectes, però es va mantenir l'essència d'un sistema dictatorial.

I.1. L'ENTRADA DELS GUANYADORS DE LA GUERRA A SABADELL

Els darrers dies de la guerra a Sabadell van ser caòtics. El 23 de gener, Josep Moix Regàs, que havia estat alcalde de la ciutat i després ministre de Treball i Assistència Social, va abandonar la ciutat amb alguns dels seus amics més addictes en diversos automòbils, escortats per carrabiners. Van sortir també algunes unitats militars que es trobaven a la ciutat i es van evacuar els ferits de guerra que quedaven a l'hospital militar, en el qual n'hi havien mort molts a causa dels darrers combats de la guerra a Catalunya que foren enterrats en una fossa comuna del cementiri. Alguns

dirigents sindicals i polítics procuraven sortir de nit per no ser vistos. Els menjadors populars, que garantien encara un mínim de subsistència per a una part de la població, especialment la infantil, ja no van obrir.

L'endemà va continuar la desbandada de soldats que havien arribat a la ciutat en retirada i de població civil que venia del sud i de l'oest de Catalunya, a més de molts sabadellencs que s'hi van afegir. Pel pont de la Salut en direcció cap a Granollers, la corrua de gent era cada vegada més nombrosa i es va incrementar després del bombardeig que hi va haver sobre Terrassa a primera hora del matí.

El dia 25, els efectius que encara quedaven a les seus de partits i sindicats es van dedicar a la destrucció de documentació comprometedora per a molta gent. Després hi va haver una reunió de representants dels partits integrants del Front Popular en la qual es decidí reunir la major part de cotxes i camions disponibles per repartir-los entre les organitzacions per facilitar la retirada dels dirigents. Més gent sortia de la ciutat com podia i l'aviació feixista va llençar algunes bombes de baixa potència a algunes cases de Can Puiggener, que donaven a la via del ferrocarril, i a altres del barri de la Creu Alta, i va metrallar la carretera a la zona del pont de la Salut.

El dia 26 arribaren a Sabadell les tropes comandades per Líster, procedents de Terrassa. Sortiren en camions alguns dels dirigents més significatius de la ciutat i s'emportaren els nens refugiats de la Granja Escola Camperola enmig de nous bombardejos dels avions franquistes sobre les carreteres de sortida. A Sabadell ja no quedava cap autoritat; Líster hi havia arribat acompanyat d'una brigada de destrucció que portava una llista d'objectius que calia enderrocar en una política de terra cremada. El resultat fou

l'incendi de vuit fàbriques tèxtils en carrers propers a la sortida de la ciutat i a baix, al riu Ripoll (Francesc Sampere Germans, Josep Oriol Badia, Emili Sallarès, Manuel Gorina Ramírez, Mateu Brujas i Companyia, Tallers Balart, Jenny-Turull SA i Ramon Buxó Pi).

Encara amb algunes fàbriques fumejant i sense cap autoritat a la ciutat i l'aviació feixista rondant, molta gent va sortir al carrer i es van saquejar botigues de queviures, de roba i de calçat, organismes oficials, magatzems de tabac i de queviures i fins i tot es van emportar matalassos, mantes i llençols dels hospitals. El dispensari local era ple de soldats ferits procedents de Terrassa, però no hi havia cap unitat de sanitat militar i no se sabia com treure'ls de Sabadell. Cap al tard, tropes italianes procedents de Cerdanyola del Vallès entraren al terme de Sabadell per la zona del camp d'aviació. A la nit van penetrar a la ciutat altres escamots de tropes franquistes que van escorcollar l'Ajuntament, van anar a sopar als Campos de Recreo i van tornar a les seves unitats. Aquella mateixa nit van sortir de la ciutat els darrers dirigents del Cercle Republicà Federal. Després, la ciutat va quedar totalment en silenci i la gent tancada a casa i fent neteja de papers. Als afores hi havia material abandonat per les tropes en retirada.

La matinada del dia 27 de gener entraven a Sabadell per la carretera de Rubí les divisions de l'exèrcit italià Flechas Azules i Littorio, unitats de carros blindats, serveis de la Legión Cóndor de les tropes alemanyes, unitats de l'exèrcit franquista i de milícies de FET y de las JONS, en les quals figurava Josep M. Marcet Coll, que després seria alcalde de la ciutat. Es van dirigir cap a l'Ajuntament, a la plaça de Sant Roc, a la qual van començar a arribar alguns addictes al nou règim i emboscats que ja podien sortir dels seus amagatalls. A la fonda Catalunya de la Rambla es van reunir un oficial de l'exèrcit guanyador amb alguns membres destacats

de la dreta local per preparar un primer govern provisional de la ciutat. Es va posar una bandera monàrquica, assumida pel nou règim, al campanar de Sant Fèlix; després, molta gent de famílies de dretes també la van posar als balcons. A les 10 del matí es va ocupar oficialment l'Ajuntament, el general en cap de la divisió Flechas Azules va pronunciar un discurs des del balcó, es va constituir la primera gestora del Govern municipal i es van nomenar les persones que haurien d'ocupar els principals càrrecs dels jutjats municipal i de primera instància.

L'endemà, mossèn Ernest Mateu Vidal, alferes castrense de cavalleria de l'exèrcit franquista, que posteriorment va exercir el càrrec d'arxiver municipal, va celebrar una missa commemorativa de l'alliberament de la ciutat al començament de la Rambla, convocada prèviament per uns fulls volants en els quals es podia llegir:

Después de dos años y medio de persecución religiosa, una vez libertados por los esfuerzos del Glorioso Ejército Nacional, nuestro deber es acudir a rendir homenaje solemne y público de desagravio a Jesús Sacramentado.¹

1.2. L'ABOLICIÓ DEL SISTEMA DEMOCRÀTIC

El final de la guerra va comportar l'abolició del sistema democràtic. Els partits polítics i els sindicats de classes van ser prohibits i es va instaurar una dictadura amb un partit únic, FET y de las JONS, sorgit de la unificació de Falange Española, creada el 1933, i la formació conservadora ja existent Comunión Tradicionalista, i un sistema sindical que agrupava en una mateixa

1. Castells (1982), 25.4 - 25.24; Castells (1983), 26.11 - 26.12.

organització empresaris i assalariats, com a negació de la divergència d'interessos entre els dos col·lectius.

A Sabadell, abans de la guerra, Falange Española era inexistent i els efectius de la Comunió Tradicionalista eren molt minoritaris. El primer nucli de sabadellencs vinculats a FET y de las JONS va aparèixer durant la guerra, a la rereguarda, amb la suma de membres de la cinquena columna, del Socors Blanc i de militants carlins, i membres de la burgesia local refugiats en algunes regions controlades per l'exèrcit sollevant. Posteriorment, ja acabada la guerra, s'hi van afegir diverses persones de la dreta local, ja fos per convicció, per necessitat o simplement perquè sempre havien defensat un determinat ordre social favorable als seus interessos particulars o de classe, i també nombroses entitats de tota mena que volien assegurar-se la subsistència. Disposava d'una secció femenina i d'una branca juvenil, el Frente de Juventudes, amb una clara missió, la difusió de mentalitats conservadores entre les dones i del paper que havien de tenir en el nou règim i la inculcació dels ideals patriòtics entre la joventut.

La nova organització sindical, Confederación Nacional de Sindicatos, va implicar la integració de les entitats patronals dins d'aquest nou sistema sindical, tot i que la més important, el Gremi de Fabricants, va mantenir una certa autonomia, i de les agrupacions de tècnics, empleats del comerç i administratius en un mateix organisme, que havia de comptar també amb la presència de representants dels obrers manuals. Els tres blocs havien de resoldre possibles divergències d'interessos per la via de l'acord, ja que altres formes de reivindicació, com el dret a vaga, es consideraven delictives.

A la primera meitat de la dècada de 1940 hi va haver un gran esforç per enquadrar un nombre important de ciutadans en el

partit únic i per aconseguir la màxima afiliació al nou sindicat vertical, però els resultats no foren gaire reeixits.

1.2.1. *El sistema de partit únic*

El 1937, Franco va convertir FET y de las JONS en partit únic, un partit de masses, que encarnava l'essència del que es considerava el Movimiento Nacional. Era una formació política antimarxista, anticapitalista, antidemocràtica i defensora dels ideals de la societat cristiana occidental. N'emanava tot el poder, executiu, legislatiu i judicial, amb el suport de l'Exèrcit, l'Església i les classes dominants, vinculades anteriorment a altres formacions polítiques de dretes com ara el Partit Radical, la CEDA o la Lliga Catalana, tot i que alguns dels seus afiliats, que col·laboraven estretament amb la causa franquista, van ser perseguits i processats per catalanistes. Els seus membres es feren amb el control de totes les esferes de poder institucional i d'entitats diverses, i foren directament afavorits pel nou règim amb privilegis, favors i oportunitats de negoci, tot i que, sovint, l'excessiu intervencionisme del Govern en matèria econòmica fou motiu de discrepàncies. De tota manera, el pes relatiu de personalitats procedents del món liberal i catalanista podia contribuir a suavitzar el radicalisme dels sectors més fanàtics i més compromesos amb els ideals feixistes que inspiraren el nou règim.

A Sabadell, en aquest nou sistema de poder, al costat de sectors vinculats a les organitzacions d'excombatents, excaptius i «caballeros mutilados», hi trobem membres de la burgesia local que s'emmotllaren a la nova situació, persones que s'hi van veure abocades per mantenir activitats professionals i llocs de treball a l'Administració i nombrosos oportunistes que hi van veure l'ocasió de prosperar.

Aquest és el cinquè i darrer treball dedicat a l'estudi de la Guerra Civil i la ciutat de Sabadell. Se centra en la instauració d'un nou règim polític dictatorial, que va procedir a l'abolició del sistema i les institucions democràtiques.

S'hi analitza la formació d'un nou poder local, amb una presència majoritària de militants i adherits al partit únic (FET i JONS), que va imposar una ideologia conservadora, el nacionalcatolicisme. Així mateix, s'hi descriu la forta repressió desencadenada contra els vençuts de la guerra i el silenci imposat per la força al conjunt de la societat.

Tot això en un context de dificultats per la recuperació econòmica, enmig d'un aïllament internacional i una política fortament intervencionista. La insuficiència de la producció interna i les dificultats importadores van obligar a la distribució de productes de manera racionada. Novament es desenvolupà un mercat negre de primeres matèries i de productes de subsistència. Una part important de la població es va mantenir en uns nivells de pobresa considerables, mentre que uns quants oportunistes es van enriquir.

FUNDACIÓ
BOSCH I CARDELLACH

Ajuntament
de Sabadell

Diputació
Barcelona

Publicacions
de l'Abadia
de Montserrat